

Monika WESOŁOWSKA

Badacz niezależny

 <https://orcid.org/0000-0001-6401-3757>

RECEPCJA MITU O CÓRKACH MINYASA W POWIEŚCI *FRENZY* PERCIVALA EVERETTA

RECEPTION OF THE MYTH OF MINYAS' DAUGHTERS IN THE NOVEL *FRENZY* BY PERCIVAL EVERETT

This paper deals with the myth of Minyas' daughters in the novel *Frenzy* by Percival Everett, a Distinguished Professor of English at the University of Southern California. He has brought forward a new interpretation of that myth in his book. The main theme is the story of god Dionysus based on Euripides' *Bacchae* to which the author adds other mythes. References to Ovid, Aelian and Antoninus Liberalis can also be found.

Keywords: Minyas' daughters, reception, myth, Dionysus, Percival Everett

Słowa kluczowe: córki Minyasa, recepcja, mit, Dionizos, Percival Everett

Szeroko pojęta starożytność swym bogactwem motywów i historii fascynuje twórców różnych epok. Motywy z niej zaczerpnięte odnaleźć można niemal w każdym aspekcie kultury, a jedną z płaszczyzn, na której ich mnogość jest szczególnie zauważalna, stanowi literatura piękna.

Wśród dzieł literackich dostępnych dla większej grupy odbiorców można wskazać wiele takich, które z mitologii czerpią pełnymi garściami. Mowa naturalnie o książkach wykorzystujących liczne motywy i postacie zaczerpnięte z mitycznych opowieści. Jedną z nich jest powieść *Frenzy*, której autorem jest Percival Everett¹. Wydana w 1997 roku książka jest opowiedzianą na nowo historią Dionizosa, natomiast ramy powieści stanowią *Bachantki*

¹ Percival Everett – ur. 1956 r., wybitny profesor University of Southern California i pisarz. Za swoją twórczość otrzymał wiele nagród.

Eurypidesa². Jak zaznacza Ronald Dorris, tym razem opowieść o bogu Dionizosie, kojarzonym z winem, płodnością, a także szaleństwem i ekstazą, można zaliczyć w poczet dzieł postmodernizmu (Dorris 2013: 35)³. Historię boga przedstawia jego asystent Vlepo, będący narratorem, który sam o sobie mówi tymi słowami: „My usual place was at the side of the god Bromius as his aide, his chronicler, his mortal bookmark” (Everett 1997: 3). Już samo jego imię jest znaczące – w języku starogreckim oznacza ono „widzę”, „patrzę”, „spoglądam” (s.v. βλέπω). Vlepo podkreśla, że jest „an unfrenzied observer” pośród „frenzied Bakkhanal” (Everett 1997: 3).

Tragedia *Bachantki* Eurypidesa, jak już wspomniano, stanowi trzon powieści *Frenzy* Percivala Everetta. Autor stopniowo wzbogaca treść, dodając do niej kolejne mity, które przeplatają się z opowieścią znaną z dzieła urodzonego na Salaminie tragediopisarza. W tym miejscu warto zaznaczyć, że chociaż głównym bohaterem *Frenzy* jest Dionizos, to wszelkich wydarzeń, które mają miejsce w powieści, doświadcza – w jego imieniu – jego asystent Vlepo. To właśnie on tłumaczy bogu wszystko, co się dzieje, jakie emocje towarzyszą postaciom opisanym na kartach książki, nierzadko dosłownie czytając im w myślach. Część z wykorzystanych przez Everetta mitów była chętnie przywoływana w literaturze XX wieku (tutaj warto wymienić chociażby mit o Orfeuszu i Eurydyce), natomiast są wśród nich również opowieści pomijane przez współczesnych mu twórców⁴. Jedną z takich historii, będącą reminiscencją Vlepo, opowiada o Minyasie, królu beockiego miasta Orchomenos, i jego córkach. Zdaniem Karla Kerényiego, w micie tym można doszukać się echa tego, kim były pierwotnie towarzyszkami Dionizosa. To późniejsi autorzy mieli uczynić z córek Minyasa nieprzyjaciółkami jego kultu, ponieważ niezrozumiały był dla nich fakt, że kobiety ogarnięte były szałem (Kerényi 2002: 215; 2008: 161). To właśnie ów boski szal, szaleństwo, widoczne są na kartach powieści *Frenzy*, co zresztą sugeruje już jej tytuł.

² *Frenzy* (Graywolf Press, Saint Paul, Minnesota) to nie jedyna powieść autora, w której odwołał się do historii mitologicznych znanych z tragedii Eurypidesa. W 1990 roku ukazała się książka *For Her Dark Skin* (Owl Creek Press, Seattle) opowiadająca ponownie mit o Medei i Jazonie. Jest to współczesna wersja *Medei*, która wykorzystuje motywy zaczerpnięte z dzieła Eurypidesa.

³ Zagadnienie postmodernizmu w powieści *Frenzy* nie zostanie przeze mnie omówione w tekście. Samo bowiem pojęcie, jak zauważył Andrzej Szahaj, jest niczym worek, do którego wrzuca się różne rzeczy, tym samym zatracając sens postmodernizmu. Trudno też poruszać się w gąszczu tekstów, które albo pretendują do bycia postmodernistycznymi, albo są za takie postrzegane (Szahaj 1996: 63). Ronald Dorris pisze: „It is an unfolding that mirrors a postmodern narrative aesthetic underpinned by fragmentation and multivalent truths about the lives and histories of all of the characters” (2013: 36).

⁴ Na temat mitu o Orfeuszu i Eurydyce w powieści *Frenzy*, cf. Wesołowska 2013. Inne opowieści mitologiczne, które pojawiają się w książce, i które przeplatają się z jej główną historią to: mit o Semele, o porwaniu Dionizosa przez piratów, mit o Ariadnie i Tezeuszu, opowieść o Zagreusie i Tytanach, mit o Ikariosie i Erigone, opowieść o Dionizosie i Likurgu. W powieści pojawiają się również inne postaci znane z mitologii: Sybilla, Hestia i Akteon.

Everett wprowadza mit o Miniadach od razu po odwołaniu się do opowieści o Pentheusie, tym samym nawiązując do *Metamorfóz* Owidiusza, bowiem u potety mit o córkach Minyasa (IV księga) następuje po historii tebańskiego króla (III księga). Czyni jednak tę różnicę, że Agawe, wraz z innymi kobietami ogarniętymi boskim szałem, nie zabija własnego syna a zwierzę (Everett 1997: 38). Czytelnik zapoznaje się z wydarzeniami w momencie, gdy w obszernej komnacie, która ma okna od strony północnej, znajdują się Minyas i jego córki zajęte tkaniem na krosnach. Kobiety oddawały się czynności właściwej dla swojej płci⁵. Słyszą dobiegający z zewnątrz odgłos bębnow (Everett 1997: 39). Autor nawiązuje tutaj do IV księgi *Metamorfóz* Owidiusza (Ov. *Met.* 4. 32–35):

(...) Solae Minyeides intus,
 Intempesta turbantes festa Minerva,
 Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
 Aut haerent telae, famulasque laboribus urgent.

oraz (Ov. *Met.* 4. 391–393):

Tympana cum subito non apparentia raucis
 Obstrepuere sonis: et adunco tibia cornu,
 Tinnulaque aera sonant (...)

Odwołanie do tkających na krosnie córek Minyasa odnaleźć można również u Eliana (Ael. VH 3, 42). Dziewczęta siedzą przy urządzeniu tkackim i wykonują skrupulatnie swoją pracę ku czci bogini Ateny⁶.

Chociaż wersje mitu, które dostarczają zachowane do dziś dzieła antyczne, mówią o trzech córkach Minyasa: Leukippe, Arsippe i Alkitoe, Percival Everett swoją uwagę skupił przede wszystkim na pierwszej z nich, opisując ją jako „the oldest daughter, no less beautiful for her age” (Everett 1997: 39). To właśnie Leukippe przeciwna jest kultowi Dionizosa i prowadzi z ojcem dialog, podczas którego Minyas mówi do córek, by nie słuchały dźwięku dobiegającego zza okna i stwierdza z pogardą, że Bakchos nie nadaje się na boga („he is not fit to be a god”). Warto zwrócić uwagę, że fragmenty antyczne nie wymieniają beockiego króla jako *spiritus movens* niechęci córek do wzięcia udziału w dionizyjskich rytuałach. Jest to element wprowadzony przez autora *Frenzy*. Minyas opisany jako „a man of wide girth” i „a small, unsightly man” znika z kart powieści tak szybko, jak się na nich pojawił (Everett 1997: 39).

Miniady zostają w komnacie same, co jest ponownym zerwaniem autora z tradycją antyczną. Najmłodszą z córek Minyasa, która ma ciemne oczy i gęste

⁵ O kobietach i tkactwie powstał cały szereg prac, z których można wspomnieć np. Bakola 2016; Muller 2014; Lovén 2013.

⁶ και αἱ μὲν περὶ τοὺς ἴστους εἶχον, καὶ ἐπονοῦντο περὶ τὴν Ἐργάνην εὖ μάλα φιλοτίμως; (Ael. VH 3, 42).

brwi, nazywa bowiem Damarą (Everett 1997: 40). To do dziewczyny kieruje swoje pierwsze kroki Dionizos, który przybrał formę ubranej w skromne szaty dziewczynki (Everett 1997: 39). Zmiana płci przez boga na żeńską przywodzi na myśl nawiązanie do antycznego autora – wzmiankę na ten temat odnaleźć można w *Metamorfozach* greckiego mitografa Antoninusa Liberalisa (Ant. Lib. 10). W celu nawiązania kontaktu werbalnego z królewskimi córkami Dionizos pyta je o wykonywaną przez nie pracę, tym samym czyniąc aluzję do tkactwa, któremu poświęca swój wolny czas, i które odrywa je od uczestnictwa w obrzędach ku boskiej czci (Everett 1997: 40). Na pytanie, skąd pochodzi dziewczyna, która pojawiła się w komnacie Miniad, będący nią bóg odpowiada: „From sweet freedom”, „I come from the place of all hearts, all life” (Everett 1997: 40). Po tego typu odpowiedzi czytelnik może domyślić się, że córki Minyasa zainteresują się tajemniczą dziewczynką i zechcą zadać jej kolejne pytania. Gdy w jednej z odpowiedzi pada imię Bakchosa, który wymieniony jest jako rodzina osoby, która odwiedziła komnatę, można wyczuć napięcie jakie towarzyszy królewskim córkom. Leukippe nakazuje dziewczynce zaprzestania wypowiadania tego imienia, ponieważ jest to niedozwolone. Dochodzi do wymiany zdań pomiędzy bogiem a najstarszą królową, po której najmłodsza z sióstr stwierdza, że wypowiadane przez dziewczynkę słowa nie brzmią jak język, którym posługuje się dziecko (Everett 1997: 40). Moment ten stanowi pewien punkt przełomowy w rozdziale poświęconym córkom Minyasa. Dionizos coraz bardziej otwarcie namawia dziewczęta, by odeszły od krosien i uczestniczyły w boskim kulcie, który jest tańcem i miłością. Leukippe odbiera to jako namowę do zdrady własnego ojca (Everett 1997: 41). Bóg stosuje różne sztuczki, by przełamać opór młodych kobiet, uśmiecha się słodko i czarująco.

Czarowi boga poddaje się wspomniana już Damarą, najmłodsza z córek Minyasa. Chce porzucić tkanie na krośnie. Leukippe widząc, że jej siostra coraz bardziej ulega urokowi zmienionego w dziewczynkę boga, stara się przepędzić niechcianego gościa. Dionizos nie daje jednak za wygraną i namawia Damarę, by razem z nim udała się na wzgórze, by na własne oczy zobaczyć dionizyjskie rytuały (Everett 1997: 41). Rozmowa boga z poddającą się mu coraz bardziej dziewczyną przypomina dialog, który Dionizos stoczył z Pentheusem w *Bachantkach* Eurypidesa, gdy udało mu się wpląnąć na młodego władcę Teb⁷. Bóg zmienia sposób rozmowy z Damarą i zaczyna ją uwodzić, komplementując jej piękny wygląd (Everett 1997: 41). Kiedy Dionizos coraz śmielej sobie poczyną, zaś jego komplementy zaczynają przybierać erotyczny charakter, Leukippe wkracza pomiędzy boga a siostrę i policzkuje ją, by się ocknęła i przestała być podatna na wypowiadane słowa, które nazywa kłamstwami (Everett 1997: 42). Ma odwagę również rzucić bogu groźne spojrzenie. Dionizosowi nie udaje się ponownie oczarować Damarą, która tka z zamkniętymi oczami.

⁷ „At least come to the hills and see what we are about”, Dionysos said” (Everett 1997: 41); „Pragniesz zobaczyć, jak tam siedzą w górach?”, przeł. J. Łanowski (Eurypides 2007: 52).

Czytelnik zaznajomiony z mitologią spodziewałby się, że nastąpią po tych wydarzeniach sceny znane z dzieł antycznych pisarzy. W powieści *Frenzy* nie ma jednak przemiany Dionizosa kolejno w byka, lwa i lamparta (Antoninus Liberalis), po krośnie nie pną się bluszcz i winna latorośl, zaś w koszach z wełną nie kłębią się węże (Eliau), a utkana tkanina nie porasta winem (Owidiusz). Percival Everett zrywa całkowicie z antyczną tradycją i proponuje własne zakończenie historii o córkach Minyasa. Dziewczęta siedzą przy urządzeniach tkackich, jednak ich ciężka praca nie przynosi efektu – tkanego przez nie gobelinu nie przybywa. Sytuacja ta staje się przyczyną ich szaleństwa (Everett 1997: 42). Dionizos obserwuje je, po czym odchodzi wraz ze swoim pomocnikiem Vlepo.

Ponownie mit o córkach Minyasa Everett wykorzystuje, gdy opisuje zabicie Hippiasosa. Przyczyna jego śmierci nie jest jednak taka, jak u autorów antycznych. Nie ginie on złożony w ofierze Dionizosowi przez swoją matkę Leukippe, jak opisują Antoninus Liberalis oraz Eliau (Ant. Lib. 10; Ael. VH 3, 42). Chłopiec zostaje obwiniony o szaleństwo swojej matki, za co musi ponieść najwyższą karę. Bachantki dostrzegły go podczas nocnych obrzędów wśród wzgórz. Tym samym musi on zginąć (Everett 1997: 43). Ponownie pobrzmiewają tutaj echa *Bachantek* Eurypidesa, jednak zamiast zabitego przez menady Pentheusa występuje syn jednej z córek Minyasa.

Percival Everett, wzbogacając swoją powieść *Frenzy* kolejnymi opowieściami mitycznymi, sięga po mniej popularny mit o córkach Minyasa. Konstruując fabułę, wykorzystuje elementy, które odnaleźć można u pisarzy antycznych: Owidiusza, Antoninusa Liberalisa i Eliana. Na pewno znana jest mu treść *Metamorfoz* Owidiusza, natomiast w przypadku dwóch kolejnych wspomnianych autorów może występować pewna zbieżność. Trzon całości powieści stanowi tragedia *Bachantki* Eurypidesa, której wątki Everett odpowiednio przetworzył na potrzeby opowiedzianej przez siebie historii. Dionizos Percivala Everetta kieruje się potrzebą zrozumienia, czym jest miłość oraz nauką, jak on sam powinien ją odczuwać i jak odczuwają ją inni (Dorris 2013: 36). Wspomniana miłość, która w pewnym momencie przybrała erotyczny charakter, występuje również w micie o córkach Minyasa, który wykorzystał autor *Frenzy*.

Frenzy, dzięki bogactwu wątków zaczerpniętych z mitologii oraz licznym odwołaniami do dzieł antycznych autorów, zasługuje na uwagę badaczy zajmujących się recepcją kultury antycznej w literaturze współczesnej.

Bibliografia

- Antoninus Liberalis. (1774). *Metamorphoseon*. G. Xylandrus, Th. Munckerus. (eds.). Lugdunum Batavorum.
- Bakola, E. (2016). *Textile Symbolism and the 'Wealth of the Earth': Creation, Production and Destruction in the 'Tapestry Scene' of Aeschylus' Oresteia (Ag. 905–978)*. W: Harlow, M., Nosch, M.-L. and G. Fanfani (eds.) *Spinning Fates and the Song of the Loom: the Use of Textiles, Clothing and Cloth Production as Metaphor, Symbol and Narrative*. Oxford. 115–136.

- Dorris, R. (2013). *Frenzy. Framing Text to Set Discourse in a Cultural Continuum*. W: Mitchell, K.B., Vander, R.G. (red.). *Perspectives on Percival Everett*. Missisipi: University Press of Mississippi. 35–59. <https://doi.org/10.14325/mississippi/9781617036828.003.0003>
- Elian. (1870). *Varia Historia*. R. Hercher (ed.). Lipsiae: Teubner.
- Eurypides. (2007). Eurypides. *Tragedie*, tom IV. Przeł. J. Łanowski. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Everett, P. (1990). *For Her Dark Skin*. Seattle: Owl Creek Press.
- Everett, P. (1997). *Frenzy*. Saint Paul, Minnesota: Graywolf Press.
- Harlow, M., Nosch, M.-L. (red.). (2016). *Spinning Fates and the Song of the Loom*. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books. 115–136.
- Jurewicz, O. (red.) (2000). *Słownik grecko-polski*, t. I. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Kerényi, K. (2002). *Mitologia Greków*. Przeł. R. Reszke. Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Kerényi, K. (2008). *Dionizos. Archetyp życia niezniszczalnego*. Przeł. I. Kania. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Lovén Larsson, L. (2013). *Textile production, female work and social values in Athenian vase painting*. W: Schallin, A.L. (red.). *Perspectives on ancient Greece. Papers in celebration of the 60th anniversary of the Swedish Institute at Athens*. „Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae”, series in 8°; 22. Stockholm: Svenska Institutet i Athen. 135–151.
- Muller, S. (2014). „Women and textile manufacture in classical Athens”. *ANU Undergraduate Research Journal* 6. 23–36. <https://doi.org/10.22459/AURJ.06.2014.04>
- Ovidius. (1821). *Metamorphoses*. G.E. Gierig, J. Jahn (eds.). Lipsiae: Teubner.
- Szahaj, A. (1996). „Co to jest postmodernizm?” *Ethos* 33–34. 63–78.
- Walińska, M. (2011). „Szyfr, kod i konwencja. Staropolskie sposoby ‘mówienia mitologią’”. *Napis* XVII. 97–110. <https://doi.org/10.18318/napis.2011.1.9>
- Wesółowska, M. (2013). „Mit o Orfeuszu i Eurydyce w powieści Frenzy Percivala Everetta”. *Roczniki Humanistyczne* 61(3). 93–100.

Mgr Monika Wesółowska (Independent Researcher) – Graduated in Classical Philology and Archeology at the University of Warsaw. Her research interests include the reception of myths and motifs in literature and popular culture as well as cultural heritage.

e-mail: wesolowska.j.m@gmail.com